

TRAO ĐỔI

Ý KIẾN

NÂNG CAO CHẤT LƯỢNG NGHIÊN CỨU, GIẢNG DẠY VÀ THÔNG TIN KHOA HỌC VỀ DÂN TỘC HỌC

VỀ CÔNG TÁC THÔNG TIN - TƯ LIỆU - THƯ VIỆN CỦA CÁC CƠ QUAN NGHIÊN CỨU VÀ GIẢNG DẠY DÂN TỘC HỌC

PHẠM QUANG HOAN

1. Đánh giá thực trạng

Hoạt động thông tin - tư liệu - thư viện có tầm quan trọng đặc biệt đối với sự phát triển của ngành Dân tộc học và được coi là cơ sở hạ tầng phục vụ trực tiếp cho việc nâng cao chất lượng đào tạo và nghiên cứu khoa học ở các viện và trường đại học. Xuất phát từ nhận thức như vậy, trong nhiều năm qua, cùng với sự ra đời của mỗi tổ chức nghiên cứu, giảng dạy Dân tộc học ở nước ta, hoạt động thông tin - tư liệu - thư viện đã được quan tâm và đầu tư ở các mức độ khác nhau, tùy theo khả năng cũng như điều kiện khách quan cho phép.

Cho đến nay, tất cả các cơ quan nghiên cứu và giảng dạy Dân tộc học đều có bộ phận thông tin - tư liệu - thư viện, tuy nhiên quy mô phát triển lại không giống nhau. Ngoài Viện Dân tộc học và Bảo tàng Dân tộc học Việt nam có cơ sở thông tin - tư liệu - thư viện độc lập, còn ở các trường mảng công tác này nằm trong khuôn khổ của khoa Lịch sử hoặc của trường.

Cho dù tồn tại dưới hình thức nào, cơ sở thông tin - tư liệu - thư viện của các viện và

trường đại học khá phong phú, với những loại hình chủ yếu như sau:

Sách và tài liệu :

- Sách, tạp chí tiếng Việt.
- Sách cổ (bằng chữ Hán, chữ Nôm, chữ Thái, Nôm Tày, Nôm Dao...).
- Tư liệu điền dã Dân tộc học.
- Thư mục về các dân tộc, khu vực dân tộc và chuyên đề.
- Các luận văn tốt nghiệp đại học, luận văn thạc sĩ, luận án tiến sĩ.
- Các thông báo Dân tộc học hàng năm.
- Các báo cáo khoa học được trình bày ở Hội thảo, Hội nghị trong nước và quốc tế.
- Các tài liệu dịch từ tiếng nước ngoài (Pháp, Trung Quốc, Nga, Anh...).
- Sách và tạp chí tiếng nước ngoài (Nga, Anh, Pháp, Trung Quốc...).
- Tài liệu trao đổi với các đối tác nước ngoài.

Tư liệu phim, ảnh:

- Ảnh trắng đen và ảnh màu chụp tại thực địa, tại các bảo tàng.
- Băng ghi âm.
- Băng hình.

Tư liệu hiện vật:

- Hiện vật văn hoá lưu trữ tại các bảo tàng và ở một số trường, trung tâm nghiên cứu.

Nhiều ý kiến cho rằng, các tư liệu phong phú đó phục vụ hữu hiệu cho các nhà nghiên cứu và sinh viên. Tuy nhiên, những dữ liệu Dân tộc học hiện có chưa được bảo quản tốt, nhất là các loại sách cổ, phim ảnh, băng video do hạn chế về cơ sở vật chất- kỹ thuật, kinh phí và điều kiện khí hậu môi trường khắc nghiệt ở nước ta. Cần nói thêm rằng, cơ sở dữ liệu này ở một số trường còn quá nghèo nàn cả về loại hình số lượng (ấn phẩm của trường chủ yếu vẫn là các giáo trình và đề cương tóm tắt bài giảng lưu hành nội bộ; chưa có sách, băng nghe nhìn); nhiều tư liệu mới, quý hiếm chưa cập nhật kịp thời, hạn chế không ít đến chất lượng đào tạo và nghiên cứu khoa học, nhất là quá trình tự học, tự đào tạo của sinh viên và nghiên cứu sinh. Nhiều nhà khoa học đã cảnh báo rằng, tình trạng tụt hậu về thông tin, nghèo nàn về tư liệu đang là một thực tế.

Hoạt động thông tin - tư liệu - thư viện, trao đổi ấn phẩm khoa học cho đến nay vẫn còn nhiều bất cập so với nhu cầu phát triển của công tác đào tạo và nghiên cứu khoa học, cả về số lượng lẫn chất lượng phục vụ. Số lượng đầu sách tuy khá nhiều, song nhìn chung sách mới và những sách có chất lượng cao còn ít, hiệu quả phục vụ không cao (ngay trong lĩnh vực Dân tộc học, vẫn thiếu hàng loạt những ấn phẩm mới xuất bản gần đây). Khả năng tiếp cận thông tin - tư liệu mới, nhất là các sách giáo trình và sách nghiên cứu chuyên đề về Nhân học xã hội của một số trường rất hạn chế bởi chỉ thực hiện thông qua con đường nhập sách, báo. Về cơ bản,

mảng hoạt động này của nhà trường hầu như vẫn đứng bên lề của kỹ thuật thông tin hiện đại. Hệ thống các phòng đọc tại các kho còn thiếu.

Việc trao đổi ấn phẩm, thông tin giữa các trường đại học và các viện nghiên cứu trong và ngoài nước hầu như chưa được chú ý đúng mức. Các cơ hội gặp gỡ trao đổi giữa các nhà nghiên cứu và những người làm công tác tư liệu giữa các miền trong nước còn quá ít ỏi. Việc trao đổi thông tin, tư liệu còn rời rạc, mang tính cá nhân, chưa có sự chủ động, tập trung kế hoạch cụ thể giữa các cơ sở viện, trường và các thư viện.

Trong khi Thư viện Quốc gia đã thực hiện việc tin học hoá thư viện từ năm 1986, thì đến nay thư viện của các cơ quan nghiên cứu và giảng dạy Dân tộc học ở nước ta áp dụng công nghệ này còn rất khiêm tốn. Chúng ta cũng chưa thiết lập được mạng thông tin thống nhất để thông báo rộng rãi các hướng đề tài, các kết quả nghiên cứu mà cán bộ và sinh viên ở các trường, các viện đã và đang thực hiện.

Một khối lượng lớn tư liệu điền dã Dân tộc học hiện nay được lưu giữ ở các viện và trường, nhưng chưa được xử lý, khai thác để phục vụ nhu cầu của nghiên cứu và giảng dạy.

2. Nhu cầu cho sự phát triển

Từ thực tế trên cho thấy, hoạt động thông tin - tư liệu - thư viện cần phải phong phú, đa dạng, bao gồm cả tư liệu thư tịch lẫn các tài liệu điền dã, các sưu tập văn hoá dân tộc, tư liệu thông tin có tính chất liên ngành giữa Dân tộc học với các khoa học liên quan khác. Các hoạt động thông tin - tư liệu cần

có sự đáp ứng nhanh nhu cầu tiếp cận của Dân tộc học nước ta với thế giới bằng việc bổ sung các thông tin nghiên cứu mới về phương pháp, kinh nghiệm nghiên cứu, về các kết quả nghiên cứu và ứng dụng trong thực tiễn. Công tác thông tin - tư liệu - thư viện nên có sự gắn kết, quan hệ giữa các cơ sở, cơ quan nghiên cứu, giảng dạy mà trước hết là các viện và các trường đại học. Các thư viện phải liên kết với nhau trong khâu bổ sung tài liệu, để bổ sung được nhiều đầu sách, ít bị trùng lặp, tiết kiệm được kinh phí. Xây dựng cơ sở dữ liệu Dân tộc học và đưa lên mạng intranet và internet để các cơ quan nghiên cứu và giảng dạy có thể truy cập các nội dung Dân tộc học. Mặt khác cần đẩy mạnh việc sử dụng công nghệ thông tin hiện đại, mở các trang Web... để trao đổi dữ liệu Dân tộc học nhằm phục vụ tốt nhu cầu nghiên cứu, giảng dạy và học tập qua mạng internet.

Trong thời gian tới, cần xây dựng mạng nội bộ (network) giữa các cơ quan nghiên cứu và giảng dạy Dân tộc học, giữa Viện Dân tộc học với Viện Thông tin Khoa học xã hội và Thư viện Quốc gia, với việc lắp đặt máy chủ (server) tại Viện Dân tộc học. Xây dựng chiến lược giao lưu hợp tác giữa thư viện của các cơ quan nghiên cứu và giảng dạy Dân tộc học ở Việt Nam với các đối tác nước ngoài. Chú trọng xây dựng cơ sở vật chất cho công tác thông tin - tư liệu - thư viện, bao gồm máy vi tính lưu trữ và khai thác dữ liệu, máy sao chụp tài liệu, ảnh, băng hình để lưu trữ lâu dài, camera, video, máy chiếu... phục vụ cho nghiên cứu, sưu tầm tài liệu tại thực địa và giảng dạy.

Cần thay đổi quan niệm truyền thống coi thư viện chỉ là "kho sách", chỉ là nơi lưu trữ và cho mượn sách mà phải được coi là trung tâm dữ liệu, là nơi khai thác thông tin - tư liệu và các phần mềm phục vụ cho học tập, giảng dạy và nghiên cứu, đồng thời nối mạng intranet và internet để trao đổi thông tin với bên ngoài.

Cần xây dựng thư mục Dân tộc học và từng bước xây dựng thư mục về từng dân tộc và theo từng chuyên đề. Hình thành mạng lưới thông tin và truy cập thông tin về hệ thống thư mục các chuyên đề và các vấn đề cấp thiết của Dân tộc học (Nhân học xã hội). Dịch và xuất bản một số công trình khoa học có chất lượng của các học giả nước ngoài. Giới thiệu các tài liệu tiếng nước ngoài ra tiếng Việt bằng các thông tin lược dịch, "chỉ điểm". Dịch và giới thiệu các ấn phẩm Dân tộc học có chất lượng của Việt Nam bằng tiếng Anh, Pháp... với các đối tác nước ngoài.

Trong một số cuộc thảo luận vừa qua, có ý kiến còn cho rằng, Viện Dân tộc học và các ngành có liên quan nên biên soạn giáo trình Dân tộc học đại cương; phát hành các ấn phẩm Dân tộc học; hướng dẫn các trường nội trú sưu tầm, lưu giữ, cập nhật các thông tin Dân tộc học qua các kênh thư viện, trao đổi ấn phẩm; tạo điều kiện nâng cấp thư viện, trang bị thêm sách và nhân bản những tài liệu hiện có để giúp con em các dân tộc thiểu số có điều kiện học tập tốt hơn.

Tóm lại, để nâng cao hơn nữa chất lượng đào tạo và nghiên cứu khoa học, đòi hỏi chúng ta phải tăng cường phát triển công tác thông tin - tư liệu - thư viện, coi đó là động lực thúc đẩy sự phát triển của ngành Dân tộc học Việt Nam trong tương lai.